

Medvirkning for alle – fra rettighet til realitet

Grete Vandvik, spesialrådgiver i Redd Barna,
grete.vandvik@reddbarna.no

«Medvirkning passer ikke for alle barn og unge.»

«Det funker best for de ressurssterke, de som sitter
i ungdomsråd og sånn.»

«Det er ikke alle barn som har det som trengs for å kunne
medvirke.»

«Det gir dem et ansvar de ikke har forutsetninger for å ta.»

«Det kan gi dem forventninger vi ikke er i stand til å innfri.»

«Vi lurere dem bare, det er jo vi som uansett vet hva som
er best for dem.»

Grete Vandvik.
Foto: Inge Lie, Redd Barna

Slike utsagn møter vi i Redd Barna jevnlig i vårt arbeid for å styrke barn og unges rett til medvirkning. De bunner gjerne i myter om hva medvirkning er. Barn og unge med utviklingshemming rammes både av fordommer knyttet til dem som mennesker og hva de kan og ikke kan, og myter knyttet til hva medvirkning er. De møtes av holdninger som sier at de ikke kan forstå og at de ikke kan prestere, og at medvirkning handler om å kunne – og å prestere.

Men barn og unge med utviklingshemming er ikke bare passive mottakere av voksnes omsorg og beskyttelse, de er fullverdige og selvstendige individer med egne tanker og meninger, og med ressurser og handlekraft. Og det å medvirke er ikke en prestasjonsøvelse. Medvirkning er heller ikke å bestemme, å alltid få viljen sin eller å bli sittende med ansvaret. Medvirkning er ikke forbeholdt noen utvalgte. Å medvirke er en rettighet som tilhører alle barn og unge.

FNs konvensjon om barnets rettigheter gir alle barn og unge under 18 år egne, selvstendige rettigheter, ikke i kraft av den voksne de en gang skal bli, men i kraft av det barnet de er her og nå. Barnekonvensjonen gir barn rett til særlig omsorg og beskyttelse, men den slår også fast at barn har rett til å få informasjon, til å tenke selv og forme sine egne meninger, til å ytre seg fritt, til å organisere seg og å demonstrere, og til å påvirke det som angår

dem. Artikkel 2 i barnekonvensjonen sier at alle barn har de samme rettighetene og at ingen skal diskrimineres, og artikkel 7.3 i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) understreker at barn med funksjonsnedsettelse har rett til å bli hørt på lik linje med andre barn.

Hva er medvirkning?

Redd Barna er en barnerettighetsorganisasjon, og vår forståelse av hva barns medvirkning handler om, tar derfor utgangspunkt i FN's barnekonvensjon. Artikkel 12 i barnekonvensjonen slår fast at ethvert barn har rett til å uttrykke sine synspunkter fritt og få disse vektlagt i tråd med alder og modenhet. Det handler om å kunne utøve innflytelse i eget liv og i den verden du lever i, fra du blir født og i økende grad etter hvert som du blir eldre. Dette er ikke viktig fordi det er en rettighet. Det er en rettighet fordi det er viktig. Og det er viktig for alle mennesker.

Medvirkning tar mange ulike former. Noen ganger medvirker ett barn i en sak som gjelder den enkelte, andre ganger medvirker mange barn sammen, eller noen barn snakker på vegne av flere enn seg selv, som i et elevråd. Noen ganger kan medvirkning ta form av store organiserte begivenheter, andre ganger finner det sted i hverdagslige møter mellom mennesker, som et barn og en forelder, eller en ungdom og en støttekontakt.

Hvorfor er medvirkning viktig?

Å medvirke er et grunnleggende menneskelig behov. Vi har alle et behov for å oppleve tilhørighet og anerkjennelse,

utøve en grad av kontroll i vårt eget liv, påvirke omgivelsene våre, og bidra med noe som har betydning. Som tittelen på Stortingsmelding 8 sier; «det handler om å bli hørt og sett.» Å føle seg verdifull er sentralt for oss mennesker. Å medvirke er å ikke bare bli sett *på* – men å virkelig bli sett, som den du er og alt det du har å bidra med av tanker, ideer og synspunkter.

Ofte medvirker barn og unge innenfor strukturer som er utviklet av voksne, men medvirkning kan også være initiert og drevet fram av barn og unge selv. Barn og unges medvirkning er ikke bare noe vi voksne har konstruert, det er noe barn og unge gjør allerede. Overalt og hele tiden prøver de å påvirke omgivelsene sine. De tar initiativ, de utfordrer oss, de gjør motstand når de opplever at noe er urettferdig, og de søker å gjøre en forskjell.

Vårt ansvar som voksne er å anerkjenne det, legge til rette for det, lytte til det og ta det på alvor.

Videre trenger vi barn og unges erfaringer, synspunkter, ideer og perspektiver for å komme fram til gode løsninger, fatte kloke beslutninger og iverksette tiltak som fungerer for de det gjelder. For å kunne vurdere hva som er det beste for et barn, må vi lytte til barnet selv.

I prosjektet *Vi har også en stemme* ble vi kjent med ungdommer som liker å game, lage mat, gå tur, høre på musikk, ri, spille brettspill, svømme, sove, strikke, skrive historier, danse, spille fotball, se på jenter, være på skolen, rydde og spille teater. Vi ble kjent med ungdommer som ler av morsomme filmer på YouTube, av rare ting som skjer i bøker, av mammaer og pappaer, når noen kiler, av pingviner, av blonde-

vitser, og når assistenter gjør teite ting. Vi ble kjent med ungdommer som er gode på å huske ting, trøste folk, flette hår, trene, skravle, synge karaoke, klemme, fargelegge, høre hvilke instrumenter som er med på sanger, og kjøre fort med rullestol. Felles for dem alle er at de er opptatt av å ta vare på de som betyr mest for dem; familie, venner, kjæledyr, kjærester, lærere og assistenter.

Barn og unge er de fremste ekspertene på hvordan de selv har det og hvordan de ønsker å ha det. Barn og unge med utviklingshemming vet aller best hvordan det er å være dem. De sitter på selvstendige og unike erfaringer og perspektiver som er verdifulle og viktige å lytte til, for å kunne skape et samfunn som er bra for alle!

Vi lever i en tid hvor demokratiet er under press. Demokratiet står sterkere når flere engasjerer seg og bruker stemmen sin. Gjennom medvirkning blir barn og unge styrket i troen på at deres egne meninger har betydning og at de har noe å bidra med som er verdifullt for fellesskapet de er en del av. De får øve seg på å forme og uttrykke egne meninger, men de lærer også å lytte til, respektere og lære av andre barn og unges erfaringer, perspektiver og meninger. Medvirkning handler ikke bare om å komme med en ønskeliste eller å stille krav, det handler om å samarbeide med andre, og å jobbe sammen mot et mål. Når barn og unge medvirker, gjør det også at vi voksne blir mer bevisst på viktigheten av å slippe ulike stemmer til. Særlig fordi barn og unge med utviklingshemming diskrimineres og møtes av mange fordommer, trenger vi som utgjør majoritetsbefolkningen deres

perspektiver for å bli opplyst og bli utfordret på egne fordommer.

Å kunne medvirke er en rettighet i seg selv, men barn og unges medvirkning styrker også oppfyllelsen av andre rettigheter. Medvirkning gir barn og unge et verktøy de selv kan bruke for å hevde sine rettigheter, enten det er retten til en skole som er tilrettelagt for elever som bruker rullestol eller det er retten til å delta på en fritidsaktivitet de selv synes er gøy. Mange av ungdommene som medvirket i *Vi har også en stemme*, fortalte at de var blitt utsatt for mobbing, og for flere av dem hadde det pågått over lang tid uten at de hadde fått hjelp. Når barn og unge erfarer at deres stemme blir lyttet til og tatt på alvor, vil de også kunne føle seg tryggere på å si ifra om de opplever at andre utsetter dem for noe som er vondt, ubehagelig eller urettferdig, både her og nå og i fremtiden. Slik bidrar medvirkning også til bedre beskyttelse.

Hva innebærer det at medvirkning er en rettighet?

At medvirkning er en rettighet innebærer at det ikke skal være tilfeldig eller avhengig av hvem du er eller hvor du bor eller kommer fra, om du får påvirke når det er noe som angår deg. Det skal ikke være opp til de voksne om de vil lytte til barn. Ingen barn skal måtte bevise at de er verdige å bli hørt, for rettigheter er ikke noe du skal gjøre deg fortjent til. Alle barn har krav på å bli hørt på sine egne premisser og forutsetninger, og det er vårt ansvar som voksne å legge til rette for at det skjer i virkeligheten. I barnekonvensjonens artikkel 12 står det at partene, altså de

statene som har forpliktet seg til å følge konvensjonen, skal garantere barnet retten til å bli hørt. Dette betyr at myndighetene har en plikt til å aktivt sørge for at ethvert barn får oppfylt sin rett til å uttrykke sine meninger og få disse vektlagt.

Selv om Norge har forpliktet seg til å følge barnekonvensjonens bestemmelser, vet vi at vi fortsatt har en lang vei å gå for å oppfylle retten til å bli hørt for alle barn i praksis. Barn og unge med utviklingshemming blir hørt i langt mindre grad enn andre barn og unge. For å styrke oppfyllelsen av retten til medvirkning for alle barn, inkludert barn og unge med utviklingshemming, trenger vi å slå hull på mytene om hva medvirkning er, og bygge en bedre felles forståelse.

For det første

Medvirkning er ikke en rettighet bare for de som snakker høyest eller er mest velartikulert. Medvirkning handler ikke bare om å snakke. Artikkel 12 i barnekonvensjonen slår klart fast at barn har rett til å *uttrykke* sine synspunkter fritt. Barn har rett til å uttrykke seg på den måten som passer best for dem, enten det er verbalt eller skriftlig, gjennom tegning, gjennom lek, eller på andre måter. Gester, ansiktsuttrykk og kroppsspråk er også en måte å uttrykke seg og kommunisere på. Noen ganger kan barn og unges uttrykksformer utfordre voksne, eller være krevende å forstå. Men det er ikke barns ansvar å uttrykke seg på en gitt måte, det er vårt ansvar som voksne å møte barns ulike uttrykksmåter med respekt og ønske om og vilje til å forstå. I *Vi har også en stemme* uttrykte deltakerne seg på ulike måter.

Noen likte best å snakke, andre likte best å tegne, eller skrive på post-it lapper. Der deltok også ungdom som brukte grid (digitalt kommunikasjonsverktøy) for å kommunisere. FNs komité for barnets rettigheter, som følger med på hvordan de ulike statene følger opp sine forpliktelser etter barnekonvensjonen, understreker i generell kommentar nr. 12 om barnets rett til å bli hørt (2009), at barn og unge må få den støtten og de verktøyene de trenger for å kunne uttrykke sine meninger og kommunisere på egne premisser.

Verken artikkel 12 i barnekonvensjonen eller artikkel 7.3 i CRPD oppstiller noen nedre aldersgrense for retten til å bli hørt. Alder og modenhet skal ikke være til hinder for å få uttrykke seg og bli lyttet til. Voksne skal alltid lytte til barn og ta barn på alvor, og så vil alder og modenhet være en av flere faktorer som inngår i vurderingen når barnets meninger skal vektlegges.

For det andre

Retten til å bli hørt er en rettighet, og ikke en plikt, og medvirkning er ikke å bestemme, men å *påvirke* – gjennom å uttrykke seg, bli lyttet til, og bli tatt på alvor. For at barn og unge skal oppleve å påvirke på ekte, må de også se resultatene av sin medvirkning. Det betyr ikke at alt det de foreslår skal tas til følge. Det betyr at vi voksne har et ansvar for å ta meningene og innspillene deres på alvor, vurdere det på ekte, og melde tilbake til barna eller ungdommene hva som ble utfallet, hvordan innspillene deres ble vektlagt og hvorfor beslutningene ble som de ble. Det er ikke barna eller ungdommene som sitter med

ansvaret. Tvert imot bidrar deres medvirkning til å ansvarliggjøre oss voksne i enda større grad for de beslutningene vi tar.

Og til slutt

Medvirkning handler ikke bare om å hente ut kunnskap eller meninger fra barn. FNs barnekomité har understreket at medvirkning må forstås som kontinuerlige prosesser hvor barn og voksne kommuniserer og samhandler, og hvor barn blir møtt med respekt og erfarer at deres stemme blir tatt på alvor og har virkning i fellesskapet. Barn må få tilstrekkelig og forståelig informasjon om den verden de lever i, og de må oppleve at de har noen å gå til med spørsmål, bekymringer, tanker og synspunkter. Ingen barn eller ungdom går rundt med alle meningene sine fiks ferdig i en sekk på ryggen. Medvirkning handler også om å støtte barn og unge i å forme egne meninger, gi dem tid til å finne ut av hva de mener, og gi dem rom for å ombestemme seg.

Medvirkning er ikke vellykket bare de gangene et barn forteller oss voksne noe vi ikke visste fra før, eller de gangene medvirkningen har resultert i store, synlige endringer. Medvirkning er vellykket hver gang barn eller ungdom opplever å faktisk ha blitt tatt på alvor.

Medvirkning handler både om at barn og unge skal kunne påvirke sitt eget liv, og å kunne bidra med noe som har betydning i et fellesskap. Når ungdommene som medvirket i *Vi har også en stemme* delte sine drømmer med oss, handler disse både om å sitte ved roret i eget liv, kunne ta egne valg, eie egen bolig, tjene egne penger, oppleve spennende ting og reise til

spennende steder. Men de handler også om å bety noe for andre, jobbe, bidra til fellesskapet, og hjelpe de som trenger det.

Som en av ungdommene sa: «Vi føler oss like mye verdt når vi blir møtt med respekt, og når vi kan hjelpe folk.»

I prosjektet *Vi har også en stemme*, har Stiftelsen SOR og Redd Barna gjennomført rettighetsverksteder hvor ungdommer med utviklingshemming har medvirket med sine erfaringer og meninger. Dette har vi gjort for å løfte deres stemmer og sette fokus på deres rett til å bli hørt. Men den aller viktigste medvirkningen for barn og unge skjer ikke i et prosjekt. Den aller viktigste medvirkningen skjer i den virkeligheten barn og unge lever i hver dag.

Litteratur

Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*.

Oslo: Barne- og familiedepartementet.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Komiteen for barnets rettigheter. (2009). *Generell kommentar nr. 12. Barnets rett til å bli hørt*.

Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/generell-kommentar-12.pdf>

Foto: Titt Melhuus